

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä Eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2016

TUOMIOISTUINLAITOKSEN RESURSSIKYSYMYKSIÄ EI OLE RATKAISTU

RIIPPUMATTOMAN TUOMIOISTUINHALLINNON PUUTTUMINEN ON MERKITTÄVIN EPÄKOHTA KORKEALAAATUISEN OIKEUDENHOIDON TOTEUTTAMISESSA

Tuomariliitto on vakavasti huolissaan siitä, että esitetyt leikkaukset tuomioistuinten perusrahoitukseen vaarantavat oikeusturvan ja kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Tuomioistuinten tehtävät ovat tiukasti sidottuja lakiin ja tuomioistuinten työmäärä riippuu oleellisesti lain sisällöstä. Tuomioistuinten rahoitus on mitoitettava siten, että tuomioistuimet pystyvät huolehtimaan tehtävästään perustuslain 21 §:n edellyttämällä tavalla.

Puolueet ovat keväällä 2015 yhteisesti linjanneet, että tuomioistuinten perusrahoitus on turvattava. Talousarvioesitys tarkoittaa käytännössä sitä, että parlamentaarisen työryhmän linjauksesta ei pidetä kiinni ja että käsittelyajat tulevat pidentymään entisestään. Eduskunnan tulee taata oikeusturvan toteutuminen ja osoittaa sen saavuttamiseksi tarvittavat resurssit.

Tuomioistuinlaitoksen toiminta ja sen rahoitus vaativat vakautta ja pitkäjänteisyyttä sekä suunnitelmallista uudistamista. Tuomioistuinlaitoksen suurimpana ongelmana on pitkään jatkunut aliresursointi ja edelleen aleneva rahoitustaso. Vaikka hallitusohjelman määrärahalisäykset helpottavat tilannetta, aiemmin päätetyt ja uudet säästöpäätökset merkitsevät sitä, että rahoitustaso tulee lähivuosina edelleen supistumaan. Toimintamäärärahoista on lähivuosina rahoitettava AIPA-hankkeen edellyttämät laiteinvestoinnit ja tietojenkäsittelyjärjestelmän omakustannusosuus (1/3). Hankkeen tuottavuussäästöt tulevat toteutumaan kuitenkin vasta sen käyttöönoton jälkeen, mikä tulee viivästymään muun muassa poliisin vastaavan tietojärjestelmän (VITJA) viivästymisestä johtuen.

Tuomioistuinviraston perustaminen on välttämätöntä ja se on tehtävä mahdollisimman nopeasti. Tuomioistuinlaitoksen laadukas uudistamistyö edellyttää kokonaissuunnitelmaa. Tuomioistuinhallinnon puuttuminen vaarantaa riippumattomuutta ja haittaa tuomioistuinlaitoksen kehittämistyötä sekä aiheuttaa päällekkäistä hallintoa. Tästä on seurannut muun muassa tietojärjestelmien jälkeenjääneisyys, laatutyön aloittamatta jääminen ja toteuttamiskelvottomia uudistusesityksiä, kuten esitys tuomareiden uudeksi koulutusjärjestelmäksi.

Hallituksen talousarvioesitys vuodelle 2016 eroaa oikeudenhoidon osalta oikeusministeriön ehdotuksesta noin 5,3 miljoonaa euroa. Vuotta 2015 koskeva noin 4 miljoonan euron määräinen henkilöstön vähennystarve siirrettiin ensi vuodelle siirtyvillä määrärahoilla. Oikeusministeriö on ilmoittanut tulosneuvottelujen tiedotustilaisuudessa, että ensi vuonna tullaan vähentämään käräjäoikeuksista 30 henkilötövuotta, hovioikeuksista 14 henkilötövuotta ja hallinto-oikeuksista 3 henkilötövuotta eli yhteensä lähes 50 henkilötövuotta, mikä arviolta vastaa vähintään 3 miljoonaa euroa. Epäselväksi jää, miten samanaikaisesti toteutetaan talousarvioesityksessä esitetty tavoite lyhentää käsittelyaikoja ja estää ruuhkautuminen.

Aliresursointia kuvaava rakenteellinen ongelma on, että tuomioistuimissa on vuodesta toiseen tilapäisrahoituksen turvin määräaikaista tuomareita ja esittelijöitä. Vaikka tarve ei ole tilapäinen, virkoja ei ole toistuvista vaatimuksista huolimatta vakinaistettu. Kuluvana vuonna on muun muassa pääkaupunkiseudulla yli 20 määräaikaista tuomaria. Tuomariliitto ehdottaa, että eduskunta perustaa vakinaiset virat perusteettomien määräaikaaisuuksien tilalle talousarvioesityksen käsittelyn yhteydessä.

Määräaikainen rahoitus vaikeuttaa lainkäyttötyön käytännön suunnittelua ja kehitystä. Lisärahoituksessa ei myöskään ole ollut kyse todellisesta lisäpanostuksesta, sillä samanaikaisesti oikeudenhoidosta on leikattu muualta ja muiden asioiden käsittelyajat ovat pidentyneet.

Talousarvioesityksessä esitetään hovioikeuksien määräraahatarvetta vähennettäväksi kahdella miljoonalla eurolla, mikä vastaa 9 prosenttia henkilökunnasta. Talousarvioesityksessä lähdetään siitä, että jatkokäsittelylupajärjestelmän uudistuksen taloudelliset säästövaikutukset alkaisivat heti täysimääräisinä. Esitys perustuu ajatusvirheeseen ja säästövaikutusten yliarviointiin. Ylimenovaiheesta johtuen on selvää, että säästöjä syntyy vasta myöhemmin. Lisäksi säästövaikutuksia on liioiteltu merkittävästi, mikä ilmenee Turun hovioikeuden ja Suomen Lakimiesliiton lausunnoista.

Jatkokäsittelylupauudistuksen onnistumisen kannalta on välttämätöntä panostaa koulutukseen, lisätä tuomarikokoonpanojen käyttöä ja parantaa prosessia ja tuomioiden perusteluja käräjäoikeuksissa. Tämä edellyttää voimavarojen lisäämistä käräjäoikeuksissa. Vastoin lakivaliokunnan (LaVM 24/2014 vp) linjausta talousarvioesityksessä on sivuutettu kokonaan käräjäoikeuksien resurssien lisätarve eikä muutenkaan ole ryhdytty konkreettisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että käräjäoikeuksilla olisi mahdollisuus toteuttaa asetetut vaatimukset.

Jo vuosia on eri yhteyksissä painotettu, että lainkäytön painopisteen pitää olla alemmissa oikeuksissa, koska alempien oikeusasteiden työnlaatu heijastuu suoraan muutoksenhakutuomioistuinten työmäärään. Käsittelyketjujen lyhentyessä kokonaiskäsittelyajat lyhenevät. Tämän strategisesti tärkeimmän tavoitteen toteuttamiseen ei ole kuitenkaan panostettu. Painopiste ei siirry sillä, että henkilökuntaa vähennetään.

Talousarvioesityksessä harmaan talouden torjunnan rahoitusta ei ole jatkettu tai korvattu pysyvällä rahoituksella. Tuomariliitto korostaa, että harmaan talouden torjunnassa viranomaisketjun (veroviranomaiset - poliisi - syyttäjät - tuomioistuimet) pitää olla katkeamaton. Riittävä rahoitus tulee taata koko viranomaisketjussa.

Talousarvioesityksessä turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan liittyviin menoihin on varattu hallinto-oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa yhteensä 4,5 miljoonaa euroa, joka on täysin riittämätön. Arvio 15.000 valituksesta aiheutuvista henkilöstö- ja tilakustannuksista hallinto-oikeudessa on noin 11 miljoonaa euroa. Vaikka valitusten määrä jäisi esimerkiksi 5.000 kappaleeseen, henkilöstö- ja tilakustannukset olisivat noin 3,8 miljoonaa euroa. Turvapaikka-asioihin varatut rahat eivät tule siten missään tapauksessa riittämään.

Tuomioistuinten uudet tietojärjestelmät (AIPA ja HAIPA) pitää rahoittaa kokonaan erillisrahoituksena toimintamäärärahojen ulkopuolelta, kuten parlamentaarinen työryhmä on esittänyt. Nyt tietojärjestelmistä katetaan 2/3 valtiovarainministeriön erillisrahoituksella ja 1/3 omakustanteisesti, mikä tarkoittaa tuomioistuinten osalta rahoitustarpeen kattamista henkilökuntaa vähentämällä.

Tuomioistuinmaksujen korottamisesta syntyvät tulot pitää kohdentaa tuomioistuinten toiminnan rahoittamiseen täysimääräisesti. Ei ole perusteltua, että nämä tulot menevät valtion muihin tarpeisiin. Tästä on lähdetty myös oikeudenhoidon neuvottelukunnan laatimassa oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa.

Helsingissä 14.10.2015

Minna Hällström

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry:n varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.